

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІКИ

УДК 001:37.013

Н.Гібадулліна

аспірант Кримського гуманітарного університету (м. Ялта),
старший викладач кафедри Соціології і
Паблік Рілейшнз Севастопольської філії МАУП

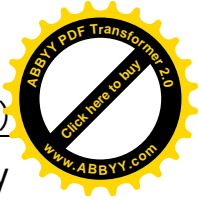
КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ТЕОРІЇ НАУКОВОЇ ОСВІТИ СЕРГІЯ ЙОСИПОВИЧА ГЕССЕНА.

У статті розглянуті культурологічні аспекти теорії наукової освіти відомого представника Російського Зарубіжжя філософа і педагога С. І. Гессена. Учений вважав, що аксіологічний характер теорії наукової освіти (особа, культура, свобода, творчість) дає підставу стверджувати, що ця особистісна, ціннісна і культурологічна спрямованість відповідає основній тенденції сучасного освітнього процесу – гуманізації освіти.

Ключові слова: гуманізм, філософсько-педагогічна концепція, науковий метод, соціалізація особи, культурні цінності, критична дидактика, суб'єктно-діяльнісний підхід, види діяльності.

Постановка проблеми. Ретроспективний аналіз основних ідей вітчизняної педагогічної науки другої половини ХХ століття свідчить, що висунення на перший план суспільних інтересів і ігнорування потреб особи виявилось безперспективним. Тому закономірне звернення до гуманістичної парадигми, основи якої були закладені Я. А. Коменським, І. Г. Песталоцци, К. Д. Ушинським, одержала якнайповніший розвиток в працях відомого філософа і педагога представника Російського Зарубіжжя С. І. Гессена. Філософсько-педагогічна концепція вченого свого часу одержала визнання в багатьох країнах Західної Європи, а в Польщі і Італії вона була покладено в основу реформування системи освіти. На жаль, довгі роки не була відома науковій і педагогічній громадськості в колишньому СРСР. Тільки після перевидання в 1995 році основної праці С. І. Гессена «Основи педагогіки», перше видання якого вийшло в 1923 році в Берліні російською мовою, педагогічна громадськість на пострадянському просторі дістала можливість, ознайомиться з основними педагогічними ідеями вченими.

Аналіз актуальних досліджень. Значний внесок у дослідження філософсько-педагогічної спадщини С. І. Гессена зробили В. Е. Дерюга, Н. В. Жуліна, Є. Г. Осовський, Е. Е. Седова. У працях цих дослідників розглядаються питання присвячені культурологічним аспектам філософсько-педагогічної концепції С. І. Гессена.

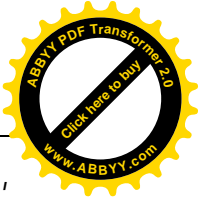
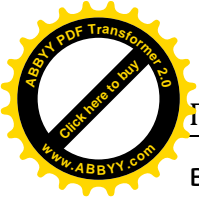

Сучасна система державного будівництва України в першу чергу базується на принципах свободи і демократії. Велике значення для виконання задач державного будівництва має система освіти. У зв'язку з цим висунуті пріоритети національної політики в галузі освіти. Головними з них є орієнтація на національні і загальнолюдські цінності, забезпечення освітніх потреб українського народу.

Важливою задачею реформування системи освіти є гуманізація освіти, яка полягає у визнанні людини як вища соціальна цінність, розкритті його здібностей і задоволенні різноманітних потреб, забезпечення гармонії відносин людини з суспільством і природою.

Однією із стратегічних задач сучасного утворення України є оптимальне поєднання гуманітарної і наукової складових освітнього процесу, а також творче осмислення і використання, як кращих традицій класичної спадщини, так і досягнень вітчизняної і зарубіжної науки. Для реалізації задач, що стоять перед національною політикою у сфері освіти, необхідні не якісь окремі приватні новації, а цілісна наукова педагогічна теорія, що знаходиться зовні яких-небудь партійних впливів. Одним із компонентів класичної спадщини є філософсько-педагогічна концепція освіти, філософа і педагога Російського Зарубіжжя, практично невідомого в колишньому СРСР, С. І. Гессена, що одержала високу оцінку і визнання в Західній Європі. Філософсько-педагогічна концепція включає теорію етичної, правової, фізичної, національної освіти, але головне місце в цій концепції займає теорія наукової освіти, мета якої – наука, знання, оволодіння науковим методом – це і є та основа, на базі якої можуть розвиватися різні методики викладання і педагогічна творчість.

Філософсько-педагогічна концепція С. І. Гессена пронизана ідеями гуманізму, духовності і як ніколи актуальна на сучасному етапі. Важливою складовою частиною філософсько-педагогічної концепції вченого є теорія наукової освіти, основна мета якої полягає в залученні особи до культурних цінностей. Ознайомлення з працями, присвяченими вивченню філософсько-педагогічної спадщини С. І. Гессена, показало, що воно носить фрагментарний характер. Одним з перших, хто дав аналіз головних етапів науково-педагогічної діяльності науковця в еміграції був Е. Г. Осовський. Питанням початкової освіти присвячена дослідження Н. В. Жуліної, С. В. Грачов розглядав погляди С. І. Гессена з питань національного

виховання, В. Е. Дерюга освітив ідеї критичної дидактики вченого, дослідження Е. Е. Седової присвячено питанням філософії освіти, Н. Б. Євтух і В. С. Ханенко розглядають філософсько-етичну концепцію виховання С. І. Гессена. Історіографічний аналіз проблеми показує, що теорія наукової освіти С. І. Гессена не була предметом спеціального дослідження.

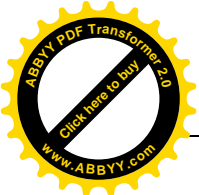
Теорія наукової освіти С. І. Гессена, на відміну від інших педагогічних теорій, охоплює всі етапи соціалізації особи і залучення її до культурних цінностей, починаючи з початкової школи і завершуючи вищою освітою. Він визнавав, що життя і освіта тісно взаємозв'язані і впливають один на одного. На підставі цього учений доходить висновку: «Зрозуміти систему утворення даного суспільства – значить зрозуміти лад його життя» [2, 25].

Виклад основного матеріалу. Для вирішення питання про цілі, що переслідують люди, С. І. Гессен вдається до порівняння цілей життя первісної і сучасної людини. Він доходить висновку, що єдиною метою життя первісної людини, є самозбереження себе і свого роду. У сучасної ж людини, мета життя виходить далеко за межі самозбереження себе і своїх близьких. На відміну від первісної людини сучасна людина вважає себе культурною, отже, саме культура є метою існування сучасної людини, а самозбереження, на думку вченого, є «тільки необхідною передумовою культури» [2, 26].

С. І. Гессен задається питанням, чи дійсно культура і її цілі переважають над метою самозбереження. Намагаючись відповісти на поставлене питання, науковець аналізує близькі за значенням до слова культура такі слова як цивілізація і освіченість.

Культура		
<i>Освіченість</i>	<i>Громадянскість</i>	<i>Цивілізація</i>
Наука Мистецтво Моральність Релігія	Право Державність	Господарство Техніка

Погляди С. І. Гессена на культуру, культурні цінності, а також цілі і задачі освіти актуальні і в наші дні.

Основною ідеєю теорії наукової освіти С. І. Гессена є суб'єктно-діяльнісний характер освітнього процесу. У філософсько-педагогічній концепції С. І. Гессена досліджено питання про зміст освіти, яка детермінується науковим методом. Важливим досягненням теорії наукової освіти варто вважати здійснення спадкоємності освітнього процесу на всіх його ступенях.

Головною вимогою в теорії наукової освіти є надання навчальному процесу проблемного характеру. Визнання С. І. Гессеном того, що найважливішим значенням у розвитку особи мають різні види діяльності (гра, урок, творчість) послідовно змінюючи один одного на різних ступенях наукової освіти, як відомо їх три: епізодичний курс, систематичний курс і науковий курс, дозволяє дійти висновку, що суб'єктно-діялісна концепція є основним системоутворюючим чинником в теорії наукової освіти.

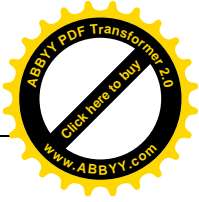
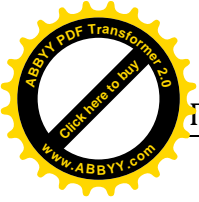
Одним з найважливіших понять теорії наукової освіти, мета якого наука, або знання є «критична дидактика». Критична дидактика знімає протилежність формальної і реальної освіти, і ґрунтуючись на аксіологічному і антропологічному підходах до питань освіти переносить центр уваги із засобів освіти на особу учня, в результаті навчальний процес стає суб'єктно-суб'єктивним, особово орієнтованим.

Велику увагу приділяє С. І. Гессен методам навчання. Віддаючи належне традиційним методам старої школи, вчений вважає, що головна мета наукової освіти – оволодіння науковим методом. Цим методом, на думку С. І. Гессена, не можна оволодіти, звертаючись до книг, він передається тільки від людини до людини. Це дає підставу стверджувати, що навчання без активної ролі вчителя навіть з використанням новітніх технічних засобів не можна вважати повноцінним.

Не менш важлива категорія в теорії наукової освіти – зміст освіти. Зміст освіти за С. І. Гессеном регламентується науковим методом. Тому в змісті освіти повинні бути представлені всі п'ять гілок наукового методу, а всередині кожної гілки повинно бути відображено зміст, що найбільш яскраво відображає сутність відповідного розгалуження наукового методу.

Основними умовами, що забезпечують оптимальну реалізацію головної мети теорії наукової освіти, є:

- органічна цілісність, що охоплює всі ступені теорії наукової освіти;

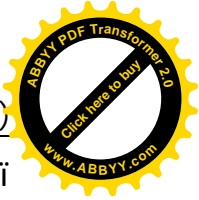
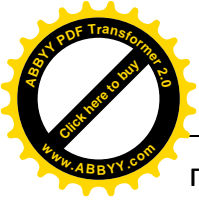
- рівність освітніх можливостей;
- диференціація освітнього процесу на основі інтересу і потреб учнів;
- єдність фізичної і інтелектуальної праці;
- створення в освітньому процесі ситуації проблемної стимулюючої навколо учнів бажання шукати рішення проблем і формуючої дослідницькі навички;
- організація освітнього процесу на ступенях епізодичного і систематичного курсів у жодному випадку не повинна форсувати процес когнітивного розвитку учнів;
- у змісті освіти повинні бути представлені всі гілки наукового методу: природничо-наукова, математична, історична, філологічна і філософська;
- високоякісна підготовка вчителя, як незамінного творця і організатора навчального процесу.

Аксіологічний характер теорії наукової освіти С. І. Гессена (особа, культура, свобода, творчість) дає підставу вважати, що ця особистісна, ціннісна і культурологічна спрямованість відповідає основній тенденції сучасного освітнього процесу – гуманізації освіти.

Теорія наукової освіти С. І. Гессена, запропонована вченим у 20 роки ХХ сторіччя, не втратила свого значення та актуальна і сьогодні, оскільки вона передбачила багато сучасних концепцій, що стосуються процесу навчання, виховання і розвитку людини.

С. І. Гессен разом з Дж. Дьюї був не тільки одним з засновників проблемного навчання, він незалежно і раніше С. Л. Рубінштейна дійшов до використання суб'єктно-діяльнісного підходу в освітньому процесі. Крім того, зміст освіти, методи навчання на всіх ступенях теорії наукової освіти відповідають рівню інтелектуального розвитку учнів і лежать в руслі концепції когнітивного розвитку Ж. Піаже. Ця концепція когнітивного розвитку Ж. Піаже, так само як праця С. Л. Рубінштейна, була опублікована вже після виходу у світ «Основ педагогіки» С. І. Гессена.

Висновки. Отже, основні положення теорії наукової освіти можуть стати теоретичною базою для реалізації Державної програми «Освіта» Україна ХХІ вік. Сьогодні підготовлений проект про організацію в Україні дошкільної освіти, на необхідність якої вказував С. І. Гессен. Крім того, результати дослідження можуть бути використані у процесі модернізації курсів з педагогіки та історії педагогіки для студентів педінститутів і

педагогічних відділень університетів або розробці спецкурсу з теорії наукової освіти С. І. Гессена.

Це дозволить майбутнім вчителям і викладачам інших навчальних закладів здійснювати не тільки методично правильно власну викладацьку діяльність, але й критично оцінювати пропоновані різні методики викладання і технології освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию : учеб. пособ. для вузов / Гессен С. И. – М. : Школа-Прес, 1995. – 448 с.
2. Гессен С. И. Антология гуманной педагогики / С. И. Гессен. – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 2004.
3. Дерюга В. Е. Идеи критической дидактики в философско-педагогическом наследии С.И. Гессена (1887-1950) : дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук / В. Е. Дерюга. – Казань : КГПУ, 1999. – 177 с.
4. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии / под ред. С. А. Смирнова. – М. : Академия, 1998. – 512 с.
5. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1980. – 96 с.

РЕЗЮМЕ

Н.Гибадуллина. Культурологическая направленность теории научного образования Сергея Иосифовича Гессена.

В данной статье рассмотрены культурологические аспекты теории научного образования известного представителя Русского Зарубежья философа и педагога С.И. Гессена. Ученый полагал, что аксиологический характер теории научного образования (личность, культура, свобода, творчество) дает основание утверждать, что эта личностная, ценностная и культурологическая направленность отвечает основной тенденции современного образовательного процесса – гуманизации образования.

Ключевые слова: гуманизм, философско-педагогическая концепция, научный метод, социализация личности, культурные ценности, критическая дидактика, субъектно-деятельностный подход, виды деятельности.

SUMMARY

N.Gibadullina. Culturological orientation of Sergey Joseph Gessen's theory of scientific education.

The culturological aspects of theory of scientific education of the known representative of Russian philosopher and teacher abroad -S.I Gessen -are considered in the given article.. Scientists believed that the axiological character of the theory of science education (personality, culture, freedom, creativity) gives reason to believe that the personality, values and cultural studies orientation corresponds to the main trend of modern educational process – humanization of education.

Keywords: humanism, philosophical and pedagogical conception, scientific method, socialization of personality, cultural values, critical didactics, subject activity approach, types of activity.